

ALTERRA

WAGENINGEN UR

Literatuuronderzoek naar gebruik en beleving van natuur van niet-westerse allochtonen in Nederland t.b.v. Nationale Parken

T.A. de Boer

Alterra-rapport 1601, ISSN 1566-7197

Literatuuronderzoek naar gebruik en beleving van natuur van niet-westerse allochtonen in Nederland t.b.v. Nationale Parken

**Literatuuronderzoek naar gebruik en beleving van natuur van
niet-westerse allochtonen in Nederland t.b.v. Nationale Parken**

T.A. de Boer

Alterra-rapport 1601

Alterra, Wageningen, 2007

REFERAAT

Boer, T.A. de, 2007. *Literatuuronderzoek naar gebruik en beleving van natuur van niet-westerse allochtonen in Nederland t.b.v. Nationale Parken*. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1601. 30 blz.; 1 fig.; 7 tab.; 15 ref.

Deze literatuurstudie gaat over de wijze waarop niet-westerse allochtone groepen (Turken, Marokkanen en Surinamers) gebruik maken van de natuur en op welke wijze deze groepen bij de natuur betrokken kunnen worden. Met het resultaat van deze korte 'helpdeskvraag' kan de Stichting Nationale Parken haar beleid m.b.t. het bevorderen van het bezoek van allochtone doelgroepen aan haar terreinen, verder aanscherpen.

Trefwoorden: allochtonen, beleving, betrokkenheid bij natuur, draagvlak, gebruik, natuur, nationale parken, recreatie, succesfactoren

ISSN 1566-7197

Dit rapport is digitaal beschikbaar via www.alterra.wur.nl. Een gedrukte versie van dit rapport, evenals van alle andere Alterra-rapporten, kunt u verkrijgen bij Uitgeverij Cereales te Wageningen (0317 46 66 66). Voor informatie over voorwaarden, prijzen en snelste bestelwijze zie www.boomblad.nl/rapportenservice.

© 2007 Alterra

Postbus 47; 6700 AA Wageningen; Nederland

Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: info.alterra@wur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

1	Inleiding	7
	1.1 Aanleiding	7
	1.2 Doel van het onderzoek	7
	1.3 Werkwijze	7
	1.4 Beperkingen van het onderzoek	8
	1.5 Nationale Parken	8
	1.6 Recreatie en educatie in Nationale Parken	10
2	Allochtonen in Nederland	11
	2.1 Omvang en samenstelling	11
	2.2 Sociaal- economische kenmerken van niet-westerse allochtonen	12
3	Gebruik en beleving van natuur van niet-westerse allochtonen	15
	3.1 Participatie in het bezoek aan het groen in en buiten de stad	15
	3.2 Gebruik van groen in de stad	16
	3.3 Gebruik van recreatie- en natuurgebieden buiten de stad	17
	3.4 Beleving van natuur	18
	3.5 Wensen t.a.v. de inrichting van natuur	20
4	Initiatieven om allochtonen bij de natuur te betrekken	21
	4.1 Projecten om allochtonen bij de natuur te betrekken	21
	4.2 Voorwaarden om projecten succesvol te laten zijn	23
5	Conclusies en aanbevelingen	25
	Literatuur	29

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland kent twintig Nationale Parken. Het zijn bestaande, aaneengesloten natuurgebieden die een staalkaart vormen van de Nederlandse natuur. Elk van deze parken herbergt namelijk een karakteristiek onderdeel van de Nederlandse natuur zoals bossen, heide, duinen, laagveen, getijdenwater, beekdalen en vennen.

Het Samenwerkingsverband Nationale Parken (SNP) wil het draagvlak voor de Nationale Parken versterken. In het Strategisch Meerjarenplan 2007-2010 van het SNP wordt als zwak punt genoemd dat nog niet alle doelgroepen in alle Nationale Parken voldoende worden bereikt. Samenwerking met de diverse bevolkingsgroepen waaronder de allochtonen vraagt om nadere uitwerking volgens het Meerjarenplan.

Het SNP wil graag mensen met verschillende culturele achtergronden tot haar bezoekers rekenen. Om bij deze groepen natuurbeleving en natuurgerichte recreatie in Nationale Parken te stimuleren, wil het SNP weten hoe allochtone bevolkingsgroepen de natuur beleven.

De Stichting Samenwerkingsverband Nationale Parken heeft bovenstaande vraag ingediend als ‘helpdeskvraag’ bij het Beleidsondersteunend Onderzoek – cluster Ecologische Hoofdstructuur. Helpdesk vragen zijn kortdurende/kleine onderzoeksvragen met een klein budget die bedoeld zijn om een eerste verkenning van het probleem uit te voeren.

1.2 Doel van het onderzoek

Inzicht verkrijgen in het recreatiegedrag van allochtonen in natuurgebieden en hun wensen t.a.v. de inrichting van deze natuurgebieden en de mogelijkheden om deze groepen bij de natuur te betrekken.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit kader relevant:

1. Hoe wordt natuur door allochtone bevolkingsgroepen gebruikt en beleefd?
2. Welke inrichtingswensen hebben allochtone bevolkingsgroepen t.a.v. natuur?
3. Wat doen (natuur)organisaties om allochtone bevolkingsgroepen bij de natuur te betrekken?
4. Wat kan het SNP hiervan leren om het betrekken van allochtone bevolkingsgroepen bij de natuur te verbeteren?

1.3 Werkwijze

De methode van onderzoek is literatuuronderzoek waarbij bestaande kennis wordt uitgewerkt en samengevat en waarbij kennisleemtes worden aangegeven. Daarnaast zijn een aantal interviews gehouden over de huidige stand van zaken over het beleid en projecten voor allochtonen in Nationale Parken.

1.4 Beperkingen van het onderzoek

Deze studie is gebaseerd op literatuuronderzoek. De beschikbare literatuur heeft echter een aantal beperkingen:

- De studies richten zich vooral op **vrijtijdsgedrag van Turkse en Marokkaanse en Surinaamse allochtonen**. Deze groep beslaat **59%** van het totale aantal niet-westerse allochtonen. De reden hiervoor is dat deze groepen het meest verschillen in taal, cultuur en religie van autochtonen.
- **Naar de overige niet westerse allochtonen (41%) is nauwelijks onderzoek gedaan**. Dit betekent dat we weinig tot niets weten van het vrijetijdsgedrag van allochtonen van Chinese, Irakese, Afghaanse, Iranese, Kaapverdische, Somalische, Ghanese, Egyptische, Vietnamese, Pakistaanse, Hongkongnese, Indiase, Filippijnse en Ethiopische afkomst.
- **Naar allochtonen van westerse afkomst (ca. 45% van alle allochtonen) is voor zover bekend geen onderzoek verricht**.
- Er zijn geen landelijke, representatieve studies gedaan naar vrijetijdsgedrag van allochtonen. Het betreft vooral studies binnen bepaalde steden.
- Het meeste onderzoek is gericht op het gebruik van binnenstedelijk groen (stadsparken ed.). Er is nog weinig bekend over het gebruik van natuurgebieden die verder van de stad gelegen zijn en de wensen die men heeft t.a.v. deze gebieden.

Gevolg van het bovenstaande is, dat ook dit onderzoek voornamelijk gebruik en beleving van natuur van niet-westerse allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst beschrijft. Dit betekent ook dat dit onderzoek nauwelijks informatie geeft over 41% van de niet-westerse allochtonen en geen informatie over allochtonen van westerse afkomst.

1.5 Nationale Parken

Nederland heeft twintig Nationale Parken (zie figuur 1). Het zijn aaneengesloten natuurgebieden van minimaal 1000 ha met een karakteristiek landschap en bijzondere planten en dieren. De parken vormen samen een staalkaart van de Nederlandse natuur.

Figuur 1. Ligging van de Nationale parken in Nederland

De parken liggen verspreid over Nederland met uitzondering van het westen van het land. Hier ligt slechts 1 park: Zuid-Kennemerland. Het grootste park is De Oosterschelde, het kleinste park is De Groote Peel (zie tabel 1)

Tabel 1. Nationale Parken in Nederland en hun omvang in ha.

Naam	ha	Naam	ha
Oosterschelde	37000	De Maasduinen	4200
Drentsche Aa	10600	Alde Feanen	4000
De Biesbosch	9000	Zuid-Kennemerland	3800
Drents-Friese Wold	6100	De Zoom- Kalmthoutse Heide	3750
Lauwersmeer	6000	Dwingelderveld	3700
Utrechtse Heuvelrug	6000	Weerribben	3500
De Hoge Veluwe	5400	Loonse en Drunense Duinen	3400
Schiermonnikoog	5400	Sallandse Heuvelrug	2740
Veluwe	5000	De Meinweg	1700
Duinen van Texel	4300	De Groote Peel	1340

Grondeigenaren, terreinbeherende organisaties en andere betrokkenen zorgen voor beheer en inrichting van een Nationaal Park. Staatsbosbeheer is verreweg de grootste beheerder in de Nationale Parken, gevolgd door Natuurmonumenten.

1.6 Recreatie en educatie in Nationale Parken

Het Samenwerkingsverband Nationale Parken (SNP) waarin de twintig nationale parken, het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), Staatsbosbeheer, de Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit, het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN) en vele andere partijen samenwerken, verwoordt het beleid t.a.v. recreatie en educatie als volgt (SNP, 2007b):

In Nationale Parken wordt gestreefd naar duurzame instandhouding van natuur en natuurontwikkeling. Dit betekent dat in de parken alleen natuurgerichte recreatie mogelijk is. Voorzieningen hiervoor zijn wandel- en fietspaden, kanoroutes, observatiehutten, uitkijkposten, bankjes, bewegwijzering, recreatiekaarten en informatiepanelen aanwezig. Recreanten kunnen de Parken op eigen gelegenheid bezoeken, of deelnemen aan begeleide excursies.

Intensieve vormen van recreatie, of activiteiten die verstorend zijn voor de natuur worden geweerd. Voor deze activiteiten wordt gezocht naar mogelijkheden buiten de kwetsbare delen van het park of buiten de parkgrenzen.

De meeste nationale parken hebben een bezoekerscentrum van waaruit educatieve activiteiten worden georganiseerd en waar bezoekers informatie kunnen krijgen. In bijna elk Park is een coördinator voorlichting en educatie van IVN Nederland actief. Elk park geeft een eigen krant uit en heeft een eigen website.

Onder voorlichting en educatie vallen excursies, cursussen en projecten voor scholen, maar ook (educatieve) activiteiten voor bezoekers en omwonenden. Het doel van de verschillende vormen van voorlichting en educatie is om kinderen en volwassenen in contact te brengen met de natuur en ze belangstelling, begrip en respect voor de natuur bij te brengen. Op die manier wordt maatschappelijke steun ontwikkeld voor natuurbehoud en nationale parken.

Het beleid ten aanzien van voorlichting en educatie is uitgewerkt in een Basis- en Pluspakket Voorlichting en Educatie Nationale Parken 2007 – 2010. Voor het beleid ten aanzien van recreatie ontbreekt een dergelijk pakket nog.

Het verplichte Basispakket Voorlichting en Educatie bestaat uit producten, activiteiten en voorzieningen op het terrein van communicatie, voorlichting en educatie, waar alle Nationale Parken over moeten beschikken. In het basispakket worden geen doelgroepspecifieke activiteiten genoemd, buiten een route/pad geschikt voor invaliden.

Het Pluspakket dat niet verplicht is, bestaat uit producten voor natuurgerichte recreatie, activiteiten om het draagvlak met de lokale bevolking en ondernemers te verbeteren, en aandacht voor nieuwe doelgroepen. De doelgroepen die genoemd worden zijn jongeren en allochtonen. De producten of activiteiten voor deze groepen zijn nog niet uitgewerkt.

Het educatieve beleid van SNP wordt uitgevoerd door het IVN in overleg met de terreinbeheerders van de parken.

2 Allochtonen in Nederland

2.1 Omvang en samenstelling

Een vijfde van de inwoners van Nederland heeft ten minste één in het buitenland geboren ouder. Volgens de gangbare definitie worden deze inwoners daarmee tot de allochtonen gerekend. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (tweede generatie).

Iets minder dan de helft van de 3,2 miljoen allochtonen in ons land zijn westerse allochtonen (45,4%), de anderen zijn niet-westerse allochtonen (54,6%). In de afgelopen decennia is het aandeel allochtonen in de bevolking snel toegenomen, en in het bijzonder het aandeel van de niet-westerse herkomstgroep.

Niet westerse allochtonen

Turken, Surinamers, Marokkanen en Antillianen zijn verreweg de grootste niet-westerse bevolkingsgroepen (zie tabel 2). Samen vormen zij 59% van de totale niet-westerse herkomstgroep.

Tabel 2. Kerncijfers bevolkingssamenstelling naar herkomstgroep, 1 januari 2006.

	Aantal personen (x 1000)	Waarvan tweede generatie (%)
Totale bevolking	16334,2	
Autochtonen	13186,6	
Westerse allochtonen	1427,6	59
Niet-westerse allochtonen	1720,1	41
<i>Waaronder</i>		
Turkije	364,3	46
Marokko	323,2	48
Suriname	331,9	44
Nederlandse Antillen/Aruba	129,7	38
China	44,7	30
Irak	43,8	19
Afghanistan	37,2	14
Iran	28,7	18
Kaapverdië	20,1	43
Somalië	19,9	31
Ghana	19,5	37
Egypte	19,0	41
Vietnam	18,3	34
Pakistan	18,2	40
Hongkong	18,1	44
India	14,7	34
Filippijnen	13,5	36
Ethiopië	10,3	32

Bron: Bevolkingsstatistieken, CBS in Jennissen en Oudhof (2007)

Vier op de tien niet-westerse allochtonen zijn in Nederland geboren. Het aandeel van deze tweede generatie verschilt wel sterk tussen de herkomstgroepen. Zo is bijna de helft van de Marokkanen en Turken in Nederland geboren. Van de Afghanen,

Iraniërs en Irakezen betreft dit slechts een kleine minderheid. Dit verschil hangt vooral samen met de migratiegeschiedenis van deze groepen. Asielmigranten, zoals de meeste Afghanen, Iraniërs en Irakezen, komen pas sinds de tweede helft van de jaren tachtig op omvangrijke schaal naar ons land, terwijl grote aantallen Turken en Marokkanen al in de jaren zestig arriveerden. De laatstgenoemden hebben daardoor veel meer tijd gehad om hier een gezin te stichten.

Westerse allochtonen

Van de totale bevolking behoort in 2006 bijna 9% tot de groep westerse allochtonen. De grootste groep westerse allochtonen bestaat uit personen die rechtstreeks (eerste generatie) dan wel via de ouders (tweede generatie) afkomstig zijn uit Indonesië of voormalig Nederlands-Indië, Duitsland of België.

De hoogste concentraties westerse allochtonen (vooral Duitse en Belgische allochtonen) zijn te vinden in grensgemeenten, vooral in Limburg en Zeeland. Daarnaast zijn echter ook in enkele andere delen van het land grote groepen westerse allochtonen te vinden, vooral rond Den Haag en Amsterdam (inclusief 't Gooi).

Zoals al aangegeven is in paragraaf 1.4 gaat dit literatuuronderzoek vooral over een deel van de niet-westerse allochtonen om de simpele reden dat er nauwelijks of geen onderzoek is gedaan naar andere allochtonengroepen.

2.2 Sociaal- economische kenmerken van niet-westerse allochtonen

Sociaal-economische kenmerken zijn van invloed op deelname aan vrijetijdsactiviteiten. In het onderstaande wordt een aantal kenmerken besproken. Hiervoor is gebruik gemaakt van het Jaarrapport Integratie 2005 van het SCP/WODC/CBS (2005) en van het rapport Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen door Jennissen en Oudhof (2007).

Leeftijd

Niet-westerse allochtonen zijn gemiddeld jonger dan autochtonen (figuur 2.4). De gemiddelde leeftijd van de autochtone bevolking was in 2006 ruim 40 jaar, tegen nog geen 29 jaar voor de niet-westerse allochtonen. Binnen de laatstgenoemde groep verschilt de gemiddelde leeftijd van de eerste en tweede generatie uiteraard sterk. De eerste generatie bevindt zich met 38 jaar dicht bij het gemiddelde van de totale bevolking. De in Nederland geboren tweede generatie is gemiddeld nog geen 14 jaar. Vooral de tweede generatie van herkomstgroepen met veel vluchtelingen, zoals Irakezen en Somaliërs, is erg jong.

Alle niet-westerse herkomstgroepen in Nederland zijn aanzienlijk minder vergrijsd dan de autochtonen. Dit geldt ook voor groepen die al langer in Nederland verblijven, zoals Turken, Marokkanen en Surinamers. Van de Turken en Marokkanen is slechts 3% 65 jaar of ouder. Van de autochtonen is een op de zes 65-plusser

Alle niet-westerse allochtone groepen zijn gemiddeld jonger dan de autochtonen en zijn bovendien minder vergrijsd dan de autochtonen.

Opleiding

Het opleidingsniveau van niet-westerse allochtonen is de afgelopen 15 jaar duidelijk gestegen. Desondanks ligt het niveau nog steeds beduidend lager dan dat van autochtonen. Binnen de groep niet-westerse allochtonen zijn er forse verschillen te zien. Turken en Marokkanen zijn het laagst opgeleid. Minder dan 1 op de 10 heeft een hbo- of wo-diploma. De vijf grootste vluchtelingengroepen zijn relatief hoog opgeleid.

Ook zijn er verschillen tussen de leden van de 1^e en 2^e generatie. Het opleidingsniveau van de 1^e generatie is aanzienlijk lager dan dat van de autochtonen, terwijl het opleidingsniveau van de 2^e generatie niet significant afwijkt van dat van de autochtonen.

Werk

Op sociaal-economisch vlak hebben niet-westerse allochtonen een achterstand op autochtonen. De arbeidsmarktparticipatie van niet-westerse allochtonen is lager dan die van autochtonen, terwijl de uitkeringsafhankelijkheid hoger is, al zijn er uitzonderingen onder kleinere niet-westerse bevolkingsgroepen. Verklaringen hiervoor zijn te vinden in de migratiegeschiedenissen van groepen niet-westerse allochtonen en een gemiddeld lager opleidingsniveau van de meeste niet-westerse bevolkingsgroepen.

Niet-westerse allochtonen zijn dan ook oververtegenwoordigd in lager gekwalificeerde en vaak lichamelijk zware arbeid. Vooral onder Turken en Marokkanen uit zich dit op latere leeftijd in een relatief hoog aandeel arbeidsongeschikten.

Gezien de hogere mate van inactiviteit, het naar verhouding nog steeds vaak werkzaam zijn in de onderste banen en de hoge mate van uitkeringsafhankelijkheid, verbaast het niet dat in allochtone huishoudens de inkomens lager zijn dan in autochtone. Marokkaanse en overige niet-westerse huishoudens moeten gemiddeld rondkomen van een kleine 13.000 euro per jaar. Bij Turken ligt dit op 13.600 en bij Antillianen op bijna 14.000 euro. Surinamers doen het van de hier onderzochte groepen het best, maar hun inkomen is nog altijd een stuk lager dan dat van de autochtone huishoudens, die gemiddeld ruim 20.000 euro per jaar te besteden hebben. (Jaarrapport Integratie 2005)

Sociaal culturele integratie

Tussen de diverse allochtone groepen bestaan grote verschillen in de mate waarin zij de vrije tijd met autochtonen omgaan en in de houding die zij daartegenover aannemen. Turken zijn het sterkst op de eigen groep gericht, gevolgd door Marokkanen en Somaliërs. Weinig allochtonen gaan regelmatig met autochtonen om en dat geldt omgekeerd precies hetzelfde.

Ook bestaan er tussen allochtone groepen grote verschillen in de mate waarin zij moderne opvattingen aanhangen. Turken, Marokkanen, Somaliërs, Afghanen en Irakezen denken traditioneel over de rollen van vrouwen en mannen. Ook binnen groepen doen zich verschillen voor: vrouwen, jongeren en hoogopgeleiden hebben modernere opvattingen.

Wat betreft religie rekenen ouderen en jongeren, laag- en hoogopgeleiden, en tweede en eerste generatie zich ongeveer in dezelfde mate tot de islam. Jongeren en leden van de 2^e generatie zijn wel minder actief (bv. Moskeebezoek, bidden), minder orthodox (bv. hoofddoeken) en minder toegewijd tot het geloof.

Wonen

Niet-westerse allochtonen zijn van oudsher sterk geconcentreerd in het westen van het land, vooral in de vier grote steden. Van de bevolking in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag is een derde van niet-westerse herkomst, tegen een tiende voor Nederland als geheel. Vooral Surinamers en Marokkanen zijn oververtegenwoordigd in het westen van het land, terwijl Turken relatief vaak in het oosten woonachtig zijn (o.a. Enschede). De overige niet-westerse allochtonen wonen vooral in middelgrote steden in het westen van het land. Binnen de groten steden wonen allochtonen geconcentreerd in bepaalde wijken.

Toekomstige ontwikkelingen

Naar verwachting zal het aandeel niet-westerse allochtonen in de komende decennia blijven stijgen, ondanks het dalende kindertal van deze bevolkingsgroep. Deze toename komt grotendeels voor rekening van de tweede generatie, die door natuurlijke groei blijft toenemen.

In 2050 zal het aantal niet-westerse allochtonen 2,8 miljoen bedragen (16,6% van de totale bevolking, nu ca. 10,5%). Vooral het aantal allochtonen van Aziatische afkomst zal sterk toenemen tot ca. 600.000 in 2050. Het is de verwachting dat de Marokkanen van de vier grote niet-westerse minderheden het snelst in aantal toe zullen nemen, terwijl het aantal Antillianen nauwelijks zal stijgen.

3 Gebruik en beleving van natuur van niet-westerse allochtonen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het gebruik en beleving van natuur en landschap door allochtonen. **Zoals al is opgemerkt in paragraaf 1.4, heeft het tot nu toe uitgevoerde onderzoek voornamelijk betrekking op natuurbeleving en gebruik van niet-westerse allochtonen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst. Deze groep omvat 59% van de niet-westerse allochtonen.**

Eerst wordt ingegaan op de participatie in het bezoek aan natuur in de stad (parken, plantsoen) en natuur buiten de stad (recreatie- en natuurgebieden). Vervolgens wordt de wijze van gebruik beschreven (paragraaf 3.2 en 3.3). De laatste paragraaf gaat in op de beleving van natuur inclusief landschapsvoorkeuren en natuurbeelden.

3.1 Participatie in het bezoek aan het groen in en buiten de stad

Uit veel onderzoeken blijkt dat de deelname van allochtonen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst aan recreatie in stedelijk groen hoger ligt dan de deelname aan recreatie in groengebieden buiten de stad. Tabel 3 laat zien dat in 2000 de participatie van Turken, Marokkanen en Surinamers uit Rotterdam en Amsterdam in het bezoek aan stadsparken ca. 5 keer hoger is dan dat aan de overige natuurlijke landschappen. Van de Turken maakt 88% wel eens gebruik van stadsparken en 16% van de overige natuurlijke landschappen.

Tabel 3. De participatie in het bezoek aan 4 typen recreatievoorzieningen in %.

	Stadsparken	Recreatiegebieden	Strand en duinen	Overige natuurlijke landschappen
Turken	88	30	34	16
Marokkanen	83	30	45	15
Surinamers	68	38	40	17

Bron: Jókövi (2000)

De reden waarom allochtonen minder gebruik maken van buitenstedelijk groen heeft ondermeer te maken met sociaal-economische -, etnisch-culturele - en situationele factoren en onbekendheid met natuurgebieden.

Uit het vorige hoofdstuk bleek dat allochtonen gemiddeld een lager opleidings- en inkomensniveau hebben in vergelijking met autochtonen. Natuurgebieden worden beduidend minder worden bezocht door mensen met een lage sociaal-economische status (SME Advies, 2007).

Ook etnisch-culturele factoren zijn van invloed op de deelname aan openluchtrecreatie. Men is wat meer gericht op bezoek aan familie/vrienden en deelname aan feesten met mensen met dezelfde etnisch-culturele achtergrond. Vrouwen hebben vaak een geringere individuele bewegingsvrijheid (Jókövi, 2001).

Daarnaast spelen situationele factoren een rol bij het niet bezoeken van buitenstedelijke groengebieden zoals geen tijd, geen vervoer, geen vrienden en/of

familie die deze gebieden bezoeken. Geen tijd is ook een kwestie van prioriteit: werk, kinderen en familiefeesten gaan voor. (Buijs e.a., 2006; Somers e.a., 2004).

Tot slot is men ook vaak niet op de hoogte van het bestaan van natuurgebieden. Uit het onderzoek van Buijs e.a., (2006) blijkt dat allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst uit Arnhem, Haarlem en Utrecht aanzienlijk minder bekend zijn met de natuurgebieden in hun woonomgeving dan autochtonen. Tabel 4 laat zien dat circa de helft van allochtonen de buitenstedelijke groengebieden niet kent. Onder autochtonen is dit ca. 10%. In vergelijking tot de overige gebieden is het strand wel enigszins bekend bij de meeste allochtonen. Overigens zijn allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst ook minder bekend met binnenstedelijk groen dan autochtonen. De verschillen zijn echter kleiner dan bij de bekendheid met het groen buiten de stad.

Tabel 4. (On)bekendheid met een aantal buitenstedelijke groengebieden in %.

	Turkse en Marokkaanse allochtonen	Autochtonen
Duinen: Kennemerduinen	47	4
Bos: Veluwezoom	49	15
Bos: Lage Vuursche	55	16
Kleinschalig cultuurlandschap: Gagelpolder	52	10
Uiterwaarden: Meinerswijk	58	13
Strand: Haarlem	18	2

Bron: Buijs e.a. (2006)

Er is wel een langzame verandering gaande. In de tweede generatie zijn er al meer mensen die in hun vrije tijd een natuurgebied bezoeken buiten de stad dan in de eerste generatie, al blijft het nog ruim achter bij de autochtonen (Jókövi, 2001).

3.2 Gebruik van groen in de stad

Zoals bleek uit de voorgaande paragraaf vindt natuurrecreatie van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen grotendeels plaats in het stadspark. Het onderzoek van Buijs e.a. (2006) laat zien dat allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst uit Arnhem, Haarlem en Utrecht de stadsparken in deze steden gemiddeld 21 tot 55 keer per jaar bezoeken (zie tabel 5).

Tabel 5. Gemiddeld jaarbezoek (aantal keer) aan een aantal stadsparken.

	Turkse en Marokkaanse allochtonen
Stadspark Arnhem	21
Stadspark Haarlem	37
Stadspark Utrecht	55

Bron: Buijs e.a.(2006)

De belangrijkste activiteiten zijn wandelen en activiteiten in het kader van ontmoeten. Niet duidelijk is of dit het wandelen om het wandelen is of het praktisch wandelen naar een voorziening. Ontmoeten vindt plaats door met familie of vrienden naar het park te gaan om met elkaar te zitten praten, eten en drinken. Ook wordt er gevoetbald, gevolleybald en gespeeld met de kinderen. De gemiddelde

groepsgrootte bij een bezoek aan een stadspark voor Marokkanen, Surinamers en Turken ligt tussen de 5 en 7 mensen. Bij autochtonen is dit gemiddeld 3 personen (Jókövi, 2001).

Fietsen is bij alle groepen minder populair dan bij autochtonen. Van de beide generaties Turken, Marokkanen en Surinamers wordt het meest gefietst door de tweede generatie Marokkanen en Turken. Die verschillen daarmee nauwelijks meer met de autochtone referentiegroep. In vergelijking met autochtonen fietsen allochtonen minder vaak, maar wandelen en picknicken/barbecueën ze in gelijke mate als allochtonen (Buijs e.a., 2006).

Turken, Marokkanen en Surinamers van de eerste generatie gaan het liefst met de auto naar het stadspark. De tweede generatie maakt meer gebruik van het openbaar vervoer. Autochtonen maken het meeste gebruik van de fiets of lopen.

De vier belangrijkste motieven voor stadsparkbezoek zijn voor zowel allochtonen als autochtonen lekker buiten zijn, samenzijn met bekenden, loskomen van dagelijkse bezigheden en rust. Er is wel een nuanceverschil tussen deze motieven tussen allochtonen en autochtonen. Bij autochtonen wordt het lekker buiten zijn als belangrijkste gevonden en bij allochtonen het samen zijn met bekenden (Rijpma en Roques (2000) in Van der Waal, 2007a).

3.3 Gebruik van recreatie- en natuurgebieden buiten de stad

Recreatie- en natuurgebieden buiten de stad worden door allochtonen minder frequent gebruikt dan door autochtonen en men komt er ook minder vaak langs op weg naar een andere bestemming (Buijs e.a., 2006). Gemiddeld bezoeken Turkse en Marokkaanse allochtonen uit Arnhem, Haarlem en Utrecht de buitenstedelijke groengebieden rondom deze steden 7 tot 9 keer per jaar (zie tabel 6).

Tabel 6. Gemiddeld jaarbezoek aan een aantal buitenstedelijke groengebieden

	Turkse en Marokkaanse allochtonen
Duinen: Kennemerduinen	7
Bos: Veluwezoom	8
Bos: Lage Vuursche	8
Kleinschalig cultuurlandschap: Gagelpolder	9
Uiterwaarden: Meinerswijk	7
Strand: Haarlem	8

Bron: Buijs e.a. (2006)

De voornaamste gebieden die bezocht worden buiten de stad zijn recreatiegebieden, strand en bos, meren en plassen, heidevelden, uiterwaarden, en het agrarische cultuurlandschap (Jókövi, 2001). Recreatiegebieden aan de rand van de stad zijn een alternatief voor de verder weg gelegen natuurgebieden. Het is voor veel allochtonen een geschikte plaats voor een dagje uit met familie of vrienden.

Er is in de literatuur weinig te vinden over de wijze van gebruik van buitenstedelijke natuur door allochtonen. Alleen in het onderzoek van Buijs e.a. (2006) staat iets over

welke activiteiten men daar onderneemt. Dit laatste is echter alleen gevraagd aan mensen die enigszins bekend zijn met deze gebieden en dat waren er niet zoveel. De allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst die het buitenstedelijk groen bezoeken, gaan er minder vaak fietsen en wandelen dan autochtonen. Omdat allochtonen minder deelnemen aan deze extensieve vormen van recreatie, lijkt het alsof men vaker picknickt en barbecuet, maar volgens Buijs e.a. (2006) is dit niet het geval.

Toekomst

De verwachting is dat verschillen tussen Turkse, Marokkaanse en Surinaamse allochtonen en autochtonen in deelname aan het bezoek aan natuur en recreatiegebieden buiten de stad in de toekomst waarschijnlijk af zullen nemen. Een belangrijke reden hiervoor is de afnemende invloed van etnisch-culturele factoren en betere sociaal-economische omstandigheden.

3.4 Beleving van natuur

De beleving van natuur door allochtonen is nog maar beperkt onderzocht. Uit onderzoek van De Boer en Schulting (2002) bleek dat men graag verzorgde natuur ziet. Natuur waar de bomen netjes opgeruimd worden en de bermen gemaaid. Dit komt ook naar voren in een onderzoek van Somers e.a. (2004) waarin 16 respondenten (met verschillende culturele achtergronden, al 15 jaar of langer in Nederland en woonachtig in een stedelijke omgeving), zijn geïnterviewd. Hieruit bleek dat men de natuur in Nederland, schaars, kunstmatig en vervuild vindt, in tegenstelling tot de natuur in het land van herkomst die ongereppter, uitbundiger en schoner is. Men vindt het desondanks prettig dat de Nederlandse natuur geordend, goed verzorgd en mooi aangelegd is. Deze kwalificatie van de natuur in Nederland heeft waarschijnlijk ook te maken met het feit dat men vooral bekend is en gebruik maakt van natuur in de stad zoals parken. Deze natuur vertoont vaak genoemde kenmerken.

Bos waardeert men om de ongereptheid en de rustgevendheid. Nadeel is dat er zo weinig te doen is (Van Nederpelt (2000) in Van der Waal, 2007a). Men beleeft de natuur ook door het te gebruiken bijvoorbeeld in de vorm het rapen/plukken van vruchten of het aanraken van planten en bomen. Men vindt het storend op de paden te moeten blijven en overal af te moeten blijven. In verschillende onderzoeken komt naar voren dat allochtonen veel kennis en ervaring hebben met het gebruik van planten, struiken, bomen en diersoorten als genees- en/of consumptiemiddel. Veel kennis hierover verdwijnt of is al verdwenen, omdat de Nederlandse natuur voor een belangrijk deel afgeschermd is tegen het vrije plukken, rapen en betreden.

Landschapsvoorkeuren

Buijs e.a. (2006) hebben de landschapsvoorkeuren onderzocht onder 600 allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst (eerste en tweede generatie) afkomstig uit Arnhem, Haarlem en Utrecht en een referentiegroep van 100 volwassen autochtonen. Uit dit onderzoek bleek dat allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst uit deze steden vrijwel alle gepresenteerde Nederlandse landschappen (via

foto's) minder aantrekkelijk vinden dan autochtone Nederlanders (zie tabel 7). Allochtonen van Turkse of Marokkaanse afkomst houden het meest van stadsparken en idyllische dorpslandschappen, gevolgd door bos, rivierenlandschap. De landschappen verruigd veenweide landschap, duinen en natte natuur worden het laagst gewaardeerd.

Alleen met betrekking tot de waardering van cultuurlandschappen is er verschil tussen de eerste en tweede generatie. De eerste generatie waardeert deze landschappen hoger. Autochtonen waarderen bos het hoogst, gevolgd door stadsparken en heide.

Tabel 7. Gemiddeld oordeel over landschappen van allochtonen en autochtonen

Omschrijving landschap	Gemiddeld oordeel Turkse en Marokkaanse allochtonen	Gemiddeld oordeel autochtonen
Stadspark	7,7	8,0
Idyllisch dorpslandschap	7,5	7,7
Bos	7,1	8,1
Rivierenlandschap	6,8	7,6
Kleinschalig cultuurlandschap	6,8	7,1
Grootschalige akkerbouw	6,6	6,9
Veenweidegebied	6,4	6,9
Heide	6,4	8,0
Agrarisch landschap met horizonvervuiling	6,4	5,7
Natte natuur	6,1	7,9
Duinen	5,7	7,1
Verruigd veenweide	5,6	6,1

Naast het geven van een lagere waardering aan de landschappen, voelen allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst er ook minder binding mee dan autochtonen. De binding met recreatie- en natuurgebieden buiten de stad is nog minder dan die met stadsparken.

Natuurbeelden

Natuurbeelden zijn de mentale beelden die mensen hebben van natuur en landschap. Dit beeld wordt gevormd door natuurervaringen, op basis van verhalen uit de media over de natuur en andere culturele overgedragen beelden over de natuur. Natuurbeelden kunnen van invloed zijn op de waardering voor natuur en landschap (Buijs e.a., 2000).

Uit het onderzoek van Buijs e.a. (2006) blijkt dat allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst uit Arnhem, Haarlem en Utrecht een ander natuurbeeld hebben dan autochtonen. Allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst hebben een sterk functioneel natuurbeeld. De natuur is er vooral voor het menselijke en economische nut, zoals het oogsten van allerlei producten. Autochtonen hebben vaker een 'romantisch' natuurbeeld. Men heeft veel aandacht voor de intrinsieke waarde van de natuur, de schoonheid ervan en kennis over de natuur.

Allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst hechten minder belang aan natuurbescherming, maar evenveel belang als autochtonen aan het beschermen van het agrarische landschap. Men heeft ook een andere visie op de manier hoe de natuur beschermd moet worden. Men vindt dat de natuur niet aan zijn lot overgelaten kan

worden, maar actief beheerd moet worden. Allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst zijn in vergelijking met autochtonen ook minder voorstander van het afsluiten van natuurgebieden voor bezoekers, vinden natuur minder kwetsbaar en vinden hoogspanningmasten minder storend.

Allochtonen van Turkse en Marokkaanse afkomst hebben net als veel autochtonen een brede natuuropvatting. Zij kenmerken meer natuurlijke verschijnselen als natuur. Natuur is bloemen, bomen, bossen, struiken, zuurstof, vogels, water, strand, platteland, park, tuin. Natuur is ook innerlijke rust vinden. En natuur is ook natuur in het land van herkomst (Buijs e.a. (2006). Deze brede definitie van wat echte natuur werd ook gevonden in het onderzoek van De Boer & Schulting (2002).

3.5 Wensen t.a.v. de inrichting van natuur

Stadsparken

Uit de onderzoeken van Jókövi, (2001) en Van der Waal (2007a) komen de volgende wensen t.a.v. inrichting en beheer van stadsparken naar voren:

- Parken op loopafstand
- Mogelijkheid voor picknick/barbecue
- Schaduwrijke zitplekken/banken
- Toiletten, waterkraan
- Afvalbakken
- Speelmogelijkheden voor kinderen
- Meer variatie in beplanting
- Meer kleurrijke beplanting
- Meer gebruiksgroen
- Meer plukgroen
- Meer picknickbanken
- Meer gebruik van uitheemse materialen en ornamenten
- Toezicht in parken
- Waterpartijen
- Geen loslopende honden
- Geen hondenpoep op picknickvelden
- Goed onderhouden voorzieningen
- Geen afval

Recreatiegebieden buiten de stad

De wensen voor recreatiegebieden buiten de stad zijn parkeermogelijkheden, schaduwrijke bomen, drinkwater en toiletten (Van Nederpelt (2000) in Van der Waal, 2007a).

Natuurgebieden buiten de stad

In het kader van dit onderzoek zijn vooral de inrichtingwensen m.b.t. natuurgebieden buiten de stad interessant. Helaas is hierover in de literatuur weinig bekend. Volgens Van der Waal (2007a) gelden de inrichtingwensen voor parken ook voor natuurgebieden, maar dit wordt niet onderbouwd met literatuurverwijzingen.

4 Initiatieven om allochtonen bij de natuur te betrekken

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal projecten (lopend en afgesloten) van verschillende organisaties om allochtonen bij de natuur en de inrichting hiervan te betrekken. Het is zeker geen uitputtende opsomming, maar het geeft een beeld van de initiatieven op dit gebied. In paragraaf 4.2 worden voorwaarden genoemd die bijdragen kunnen dragen aan het succes van dergelijke projecten. Dit hoofdstuk is gebaseerd op het onderzoek van Somers e.a. (2005), het stageonderzoek van Van der Waal (2007) en eigen interviews. Deze zijn gehouden met de programmaleider Nationale Parken van het IVN, een educatief medewerkster van Ecomare op Texel (Nationaal Park Texel) en een medewerker voorlichting en educatie van het Nationaal Park De Biesbosch en de Loonse en Drunense duinen.

4.1 Projecten om allochtonen bij de natuur te betrekken

Natuurmonumenten heeft verschillende projecten georganiseerd met betrekking tot allochtonen en natuur:

1. Een stand op het Kwakoe Festival in Amsterdam (Surinaamse en Antilliaanse doelgroep) om na te gaan hoe bekend natuurgebieden en Natuurmonumenten bekend zijn bij dit deel van de bevolking. Er werd ook een prijsvraag gehouden en de winnaars kregen een excursie.
2. Een persexkursie voor de Turks-Nederlandse pers om erachter te komen hoeveel deze pers nu eigenlijk weet van Natuurmonumenten. De organisatie bleek nauwelijks bekend bij de pers.
3. Realisatie van een speelbos in Zuid-Kennemerland. Dit project is gestrand omdat de omgeving niet genoeg betrokken was bij deze plannen en het beeld ontstond dat er een 'allochtonenbos' aangelegd werd. Dit viel bij zowel autochtone als allochtone Nederlanders verkeerd.
4. Natuurmonumenten, TEMA-NL (Turkse natuurorganisatie), de Duinboeren en het IVN zijn bezig met de organisatie van een duinfeest in de Loonse en Drunense duinen. Het feest vindt plaats in het voorjaar van 2008 en sluit aan bij een Turks feest.

SME Advies (communicatieadviesbureau gericht op duurzame ontwikkeling) organiseert het project 'Ieder vogel vliegt zijn eigen zwerm' in samenwerking met TEMA-NL. Met dit project wil men draagvlak voor natuur creëren vanuit de achterliggende gedachte 'onbekend maakt onbemind'. Men geeft mensen voorlichting over natuur en milieu en vervolgens kan een activiteit gekozen worden die men als groep onderneemt bijv. een wandeling in de natuur of een excursie in de stad. De allochtonen die naar de voorlichtingsbijeenkomsten komen zijn van alle leeftijden. Het aantal deelnemers varieert van 20 tot 100 personen. De bedoeling is om 45 bijeenkomsten te houden in heel Nederland.

Stichting Kantara (Marokkaanse natuurorganisatie) heeft een DVD gemaakt van een natuurdag in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Het is een promotiefilm voor natuurorganisaties, moskeebesturen, buurt- en welzijnsorganisaties waarmee zij allochtonen kunnen stimuleren een bezoek te brengen aan natuurgebieden. Aan deze dag deden vijftig mensen van allochtone afkomst mee.

Het IVN heeft het project 'Wereldcafés' georganiseerd in Zuid-Holland. Het vormde een laagdrempelige manier om mensen van verschillende culturele achtergronden met elkaar in contact te brengen rond het thema duurzaamheid.

De Stichting wAarde maakt in samenwerking met de NCRV een televisieserie over allochtonen die de natuur en landschap van hun jeugd laten zien en bijzondere plekken in de natuur hier.

Daarnaast heeft deze stichting een voorstel voor een Smulbos gelanceerd. Het idee was om mensen de gelegenheid te bieden om de natuur meer te gebruiken bijv. door het plukken van bessen en paddenstoelen, het rapen van kastanjes etc. Het Smulbos kwam negatief in de media als 'allochtonenbos'.

Ecomare op Texel ontvangt sinds 1995 groepen van allochtone afkomst. Het zijn heterogene groepen NT2 groepen (Nederlands als 2^e taal) die benaderd zijn via de ROC's (Regionaal OpleidingsCentrum). De groepen komen vooral uit Noord-Holland, Utrecht, Friesland. Tot nu toe zijn er ca. 4000 deelnemers geweest.

Afhankelijk van het aantal deelnemers en de wijze van vervoer wordt een programma op maat samengesteld. Er zijn twee verschillende natuurprogramma's voor NT2-groepen ontwikkeld. Elk programma bestaat uit een voorbereiding op school en een dagprogramma op Texel met een museaal- en een veldwerkgedeelte. De gehele dag is er begeleiding van een educatief medewerker van Ecomare.

Onderwerpen in het voorbereidende lesmateriaal en de excursie zijn: de strijd tegen het water, Nederlanders en natuur, natuur en de Waddenzee en Nationale Parken. Tijdens de excursie op Texel wordt een bezoek gebracht aan Ecomare, wordt een toertochtje over het eiland gemaakt langs dijken, duinen en sluizen en wordt een zintuiglijke belevingstocht in de Slufter gemaakt.

Daarnaast organiseert men ook projecten voor vrouwen uit de wijk (Bos en Lommer uit Amsterdam). Hierbij wordt samengewerkt met vrouwenorganisaties, welzijnsorganisaties, natuurorganisaties, die o.a. de werving verzorgen. In 2007 zijn 300 allochtone vrouwen op bezoek geweest.

Door het IVN consulentenschap Zuid-Holland, het IVN Dordrecht en Biesboschcentrum Dordrecht is het project Kleurrijke Biesbosch opgezet om allochtonen te betrekken bij de natuur. In dit project hebben Turkse en Marokkaanse burgers (uitgenodigd via allochtone organisaties) een boottocht gemaakt door de Biesbosch in juni 2007. Dit project wordt vervolgd.

Projecten die niet specifiek gericht zijn op allochtonen, maar wel allochtonen bereiken, zijn programma's voor scholen die bijna elke natuurorganisatie organiseert.

Hiermee worden zowel allochtone als autochtone kinderen bereikt van groepen van de basisschool, voorbereidend beroepsonderwijs en havo/vwo.

4.2 Voorwaarden om projecten succesvol te laten zijn

In de literatuur komen een aantal voorwaarden naar voren die een belangrijke rol spelen bij het betrekken van allochtonen bij de natuur. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt in procesmatige voorwaarden en inhoudelijke voorwaarden. De procesmatige voorwaarden zijn het contact en communicatie met de doelgroep. Belangrijke inhoudelijke voorwaarden zijn de aansluiting bij de beleving en de praktijk van de doelgroep.

Met betrekking tot het proces noemt Van der Waal (2007c) de volgende voorwaarden die een goede samenwerking en communicatie kunnen bevorderen:

1. Definieer de doelgroep en de sociale kaart. Vermijd dat allochtonen als een vormeloze groep worden benaderd. Bepaal of de communicatie zich moet richten op de eerste, tweede of derde generatie allochtonen of een combinatie hiervan.
2. Houd rekening met een lang en intensief traject. Kennismaking, het opbouwen van vertrouwen en het bereiken van de juiste personen vergt veel tijd en geduld.
3. Werk persoonsgericht en niet organisatiegericht. Aanschrijven van organisaties door middel van brieven werkt minder goed dan een persoonlijke benadering.
4. Maak gebruik van intermediairs die afkomstig zijn uit de doelgroep. Zij hebben een netwerk en kennen de gewoonten, gebruiken, normen en waarden binnen de groep. Intermediairs zijn bijvoorbeeld zelforganisaties, vrouwenorganisaties, jongerenorganisaties en imams. Biedt intermediairs de mogelijkheid tot het tonen van initiatief, maar belast ze niet te veel. Maak ook duidelijk wat de organisatie te winnen heeft met het contact.
5. Stel onderlinge wensen en verwachtingen in een vroeg stadium vast om teleurstellingen te voorkomen en een langdurige samenwerking te bevorderen.
6. Betrek bij het organiseren van een bijeenkomst in een zo vroeg mogelijk stadium een allochtone organisatie (zie 4). Houd er rekening mee dat het organiseren veel tijd kost.
7. Via buurthuizen, wijkbureaus, welzijnsorganisaties, scholen, koffiehuis en de moskee kunnen veel allochtonen bereikt worden.
8. Let in de schriftelijke communicatie op het taalgebruik. Het gebruik van humor en spreekwoorden in de tekst en het gebruik van afbeeldingen, kunnen in verschillende culturen andere betekenissen hebben. Laat de tekst door een 'native speaker' controleren. Zorg voor materiaal in meerdere talen. Onbekendheid met het Nederlands wil echter niet zeggen dat mensen nergens over mee kunnen praten.
9. Maak gebruik van de communicatiekanalen van allochtone groepen zoals lokale omroepen, kranten, tijdschriften, lokale bladen. Zorg ook hierbij voor een tekst in meerdere talen. Internet wordt vooral door jongeren gebruikt. Brochures en posters hebben minder effect dan bij autochtonen.

10. Richt je in de communicatie met de buitenwereld niet alleen op allochtonen. Dat werkt stigmatiserend en daar zijn zowel allochtonen als autochtonen niet bij gebaat.

Somers e.a. (2005) noemen ook interculturalisatie van de eigen organisatie als een mogelijke voorwaarde die een stap verder gaat dan het louter betrekken van intermediairs bij projecten. Interculturalisatie is een proces waarbij een organisatie haar structuur, werkwijze en dienstverlening afgestemd op de etnisch-culturele diversiteit van haar omgeving. Interculturalisatie moet doorwerken in alle lagen van de organisatie.

Met betrekking tot de inhoud noemen Somers e.a (2005) de volgende voorwaarden om aansluiting te vinden bij de beleving en praktijk van de doelgroep:

1. Projecten moeten aansluiten bij de behoeften van mensen. Uit diverse onderzoeken blijkt dat natuur voor allochtonen niet op de eerste plaats komt. Het thuis raken in Nederland, werk en gezin kosten veel tijd. Natuur is wel een goede ingang voor inburgering in Nederland. Daarbij zou de nadruk meer op gezondheid en ontspanning kunnen liggen dan op natuurwaarden.
2. Projecten moeten lokaal en laagdrempelig worden opgezet. Dit is het geval wanneer ze dicht bij huis plaatsvinden en wanneer er praktische activiteiten plaatsvinden, zoals excursies, tuinieren, samen eten. Projecten moeten betaalbaar zijn voor de deelnemers.

5 Conclusies en aanbevelingen

Van de ruim 16 miljoen inwoners van Nederland is ca. 20% allochtoon. Deze groep is zeer divers en bestaat uit verschillende nationaliteiten. Een meerderheid heeft een niet-westerse achtergrond en binnen deze groep is ca. 60% van Turkse, Marokkaanse of Surinaamse afkomst. De literatuur over gebruik en beleving van natuur heeft voornamelijk betrekking op deze bevolkingsgroepen. Dit betekent dat er van 40% van de allochtone bevolking geen informatie beschikbaar is over dit onderwerp en onderstaande conclusies uit dit literatuuronderzoek voornamelijk gelden voor allochtonen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst.

Allochtonen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst zijn meer gericht op recreatie in stadsparken en recreatiegebieden aan de rand van de stad dan op recreatie in natuurgebieden. De participatie aan recreatie in natuurgebieden is een stuk lager dan die aan stadsparken. En de mensen die wel in natuurgebieden komen doen dit aanzienlijk minder vaak dan autochtonen.

De reden waarom allochtonen minder gebruik maken van buitenstedelijk groen heeft ondermeer te maken met sociaal-economische -, etnisch-culturele - en situationele factoren en met onbekendheid met natuurgebieden.

Men bezoekt parken en recreatiegebieden vooral voor het sociale aspect. Men gaat met familie/vrienden naar buiten om met elkaar te praten, eten, zitten en spelen. Mobiele vormen van recreatie als wandelen en fietsen doet men minder dan autochtonen. De motieven voor een bezoek zijn lekker buiten zijn, ontspanning en rust. Dit komt overeen met de motieven van autochtonen.

Er is weinig bekend over het gebruik van natuurgebieden buiten de stad. Ook hier lijkt men wat meer gericht op stationaire vormen van recreatie dan op mobiele vormen van recreatie zoals wandelen en fietsen. Over de frequentie en duur van een bezoek, de groepssamenstelling, de activiteiten en de motieven van een bezoek zijn geen landelijke, representatieve gegevens.

Men heeft een voorkeur voor verzorgde natuur. Men vindt dat deze niet aan zijn lot overgelaten kan worden, maar actief beheerd moet worden. In tegenstelling tot autochtonen die de intrinsieke waarde van natuur belangrijk vinden, vinden allochtone groepen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst dat de natuur er vooral is voor het menselijke en economische nut, zoals het oogsten van allerlei producten. Daarbij is het storend op de paden te moeten blijven en overal van af te moeten blijven. Men is in vergelijking met autochtonen dan ook minder vaak voorstander van het afsluiten van natuurgebieden voor bezoekers.

Qua landschap geeft men de voorkeur aan idyllische dorpslandschappen, gevolgd door bos en rivierenlandschap. Ruige landschappen worden het laagst gewaardeerd. Men vindt vrijwel alle Nederlandse landschappen minder aantrekkelijk dan

autochtonen. Men ervaart ook minder binding met deze landschappen dan autochtonen.

De inrichtingswensen ten aanzien van natuur die in de literatuur te vinden zijn hebben vooral betrekking op stadsparken. Samengevat wil men graag schone, veilige en bereikbare natuur, waarbij voorzieningen voor stationaire recreatie van belang zijn (gelegenheid om te zitten, te eten, te plassen en te wassen). Daarnaast wil men graag natuur die gebruikt mag worden bijvoorbeeld om in te spelen of om producten te oogsten. Deze wensen komen deels overeen met de wensen van autochtonen die ook schone, bereikbare, en veilige natuur belangrijk vinden. De verwachting is dat allochtonen en autochtonen in hun natuurwensen en beleving verder naar elkaar toe groeien. De 2^e en 3^e generatie maken al meer gebruik van natuur dan de 1e generatie.

De initiatieven om allochtonen bij de natuur te bereiken worden door zowel natuurorganisaties als allochtonenorganisaties georganiseerd. De projecten zijn zeer divers en variëren van voorlichting, excursies, lesprogramma's, wereldcafés, tv-programma's, tot groepen uitnodigen in een natuurgebied. Het effect van deze initiatieven is niet bekend.

Samenwerking en communicatie met allochtone organisaties zijn de sleutelwoorden voor het slagen van projecten. Tijd, geduld, inlevingsvermogen, flexibiliteit en geld zijn belangrijk om een langdurige relatie met allochtone doelgroepen op te bouwen. Het is geen korte termijn doel. De inhoud van projecten moet aansluiten bij de belevingswereld van de doelgroep, waarbij laagdrempelige en praktische onderwerpen de voorkeur hebben.

Aanbevelingen

Wat kan het SNP leren uit dit literatuuronderzoek bij haar streven om allochtone doelgroepen bij de natuur in haar terreinen te betrekken?

Allereerst moet een duidelijke keuze worden gemaakt op welke allochtone doelgroepen het SNP zich wil richten en waarom juist deze groepen. Daarbij is het goed om te beseffen dat de groep allochtonen veel breder is, dan alleen mensen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst.

Kijk voor welke parken het zin heeft initiatieven op dit gebied te ontplooiën. De meeste allochtonen wonen in stedelijke gebieden in het westen van het land. De meeste Nationale Parken zijn vooral gelegen buiten de Randstad en ver van de allochtone bevolkingsconcentraties. Er zijn echter maar twee Nationale Parken die hier in de buurt liggen (Kennemerduinen en De Biesbosch).

De geringe deelname van allochtonen aan recreatie in natuurgebieden heeft vooral te maken met sociaal-economische -, etnisch-culturele - en situationele factoren en onbekendheid met de gebieden. De eerste drie factoren zijn moeilijk te beïnvloeden door een natuurorganisatie. Aan de onbekendheid van de gebieden bij deze groepen is wel wat te doen, bijvoorbeeld door de communicatie hierop te richten en te zorgen

dat deze groepen kennis maken met de natuurgebieden. Onbekend maakt tenslotte onbemind. Dit kan en gebeurt ook al deels door middel van natuurdagen, excursies, sportieve en educatieve activiteiten. Een andere mogelijkheid is om groepen tijdens hun inburgeringscursus in aanraking te brengen met de natuur en Nationale Parken. De initiatieven van Ecomare zijn hier een goed voorbeeld van.

Ook het type landschap waar een natuurgebied uit bestaat en de inrichting van natuurgebieden speelt een rol bij het al of niet bezoeken ervan. Uit literatuur blijkt dat allochtonen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst naast stadsparken, ook cultuurlandschap, bos en rivierenlandschap aantrekkelijk vinden. Veel van de Nationale Parken bestaan uit dergelijke landschapstypen. Het verdient aanbeveling om in de communicatie met allochtone doelgroepen juist de parken met deze landschapstypen extra onder de aandacht te brengen.

De kennis over het gebruik van natuurgebieden door allochtone doelgroepen en hun wensen in deze terreinen is nog zeer beperkt. Vooral nog lijkt het erop dat allochtonen wat meer gericht zijn op stationaire recreatie (ontmoeten, zitten, praten, eten) en minder op wandelen en fietsen. Samenkomen met familie/vrienden is een belangrijk motief; het genieten van de schoonheid van het landschap is dat minder. Daarnaast wil men graag de natuur gebruiken en deze wat vrijer kunnen beleven. De Nationale Parken richten zich juist op natuurgerichte - en meestal extensieve vormen van recreatie. Als men allochtonen wil betrekken bij de natuur in de parken lijkt het van belang bij de inrichting van de terreinen rekening te houden met deze wensen. Het is echter te simpel om te denken dat het aanleggen van picknicktafels of vruchtdragende bomen o.i.d. automatisch leidt tot meer bezoek van allochtone groepen.

Zorg voor een goede informatievoorziening voor allochtone doelgroepen over Nationale Parken. Een goed voorbeeld in dit verband is de website van Nationaal Park de Biesbosch waarop de algemene informatie in meerdere talen beschikbaar is. Een aanbeveling is om ook de activiteiten in de parken aan te kondigen in meerdere talen. Niet alleen op de website, maar ook in lokale kranten en bij lokale omroepen.

Tot slot is het betrekken van allochtone doelgroepen bij de natuur een kwestie van de lange termijn. Investeer in langdurige contacten met allochtone groepen. Niet alleen in potentiële bezoekers, maar ook de organisatie in al haar geledingen moet een afspiegeling zijn van de maatschappij.

Literatuur

Boer de, T.A. & R. Schulting. 2002. Zorg(en) voor natuur. Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2001. Alterra-rapport 453. Alterra, Wageningen.

Buijs, A.E. 2000. 'Natuurbeelden van de Nederlandse bevolking'. In: *Landschap*, 17 (2), p97-112.

Buijs, A.E., F. Langers & S. de Vries. 2006. Een andere kijk op groen. Beleving van natuur en landschap door allochtonen en jongeren. WOT-rapport 24. Wageningen.

Jennissen R.P.W. (red) en J. Oudhof (red.). 2007. Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen. Een theoretische verdieping en een thematische verbreding van de Integratiekaart 2006. Wetenschappelijk Onderzoeken Documentatiecentrum WODC / CBS.

Jókövi, E.M. 2001. Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte. Een onderzoek naar de relatie met sociaal-economische kenmerken. Alterra-rapport 295. Alterra, Wageningen.

Jókövi, E.M. 2000. Recreatie van Turken, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam. Een verkenning van het vrijetijdsgedrag en van de effecten van de etnische cultuur op de vrijetijdsbesteding. Alterra-rapport 003. Alterra, Wageningen.

Samenwerkingsverband Nationale Parken. 2007a. Strategisch Meerjarenplan 2007-2010. Den Haag.

Samenwerkingsverband Nationale Parken. 2007b. Ontstaansgeschiedenis, feiten en ontwikkelingen Nederlandse Nationale Parken 1975 – 2006. Den Haag.

SCP/WODC/CBS. Jaarrapport Integratie 2005. Sociaal en Cultureel Planbureau / Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum / Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag 2005

SME Advies. 2007. Doelgroepen over het hoofd gezien. Laag natuurbezoek onder lageropgeleiden en lage inkomens. SME Advies, Utrecht.

Somers, N., S. van der Kroon & G. Overbeek. 2005. Hoe vertrouwd wordt natuur in Nederland? Allochtonen actief in en met natuur. Rapport 7.05.04. LEI, Den Haag.

Somers, N., S. v/d Kroon & G. Overbeek. 2004. Hoe vreemd is natuur in Nederland? Natuurbeelden van allochtonen. Rapport 7.04.02. LEI, Den Haag.

Waal, M. van der. 2007a. Multicultureel licht op groen. Deel 1. Een studie naar recreatief gedrag, recreatiewensen en natuurbeelden en –beleving van allochtonen in Nederland. Stageonderzoek Staatsbosbeheer. Wageningen Universiteit.

Waal, M. van der. 2007b. Multicultureel licht op groen. Deel 2. Een serie interviews met sleutelfiguren en/of ervaringsdeskundigen binnen en buiten Staatsbosbeheer rondom het thema allochtonen, recreatie en natuur. Stageonderzoek Staatsbosbeheer. Wageningen Universiteit.

Waal, M. van der. 2007c. Multicultureel licht op groen. Deel 3. Advies op het ontwikkelen van beleid rond de doelgroep allochtonen door Staatsbosbeheer. Stageonderzoek Staatsbosbeheer. Wageningen Universiteit.